

Ongelmallinen ilmavalvonta – Ahvenanmaan ilmavalvonta talvi- ja jatkosodassa

ST Jussi Pajunen, Turku 9.3.2019

Johdanto

Esitelmässä käsitellään Ahvenanmaata koskevia ilmavalvontasuunnitelmia sekä ilmavalvontaa Ahvenanmaalla talvisodan ja jatkosodan aikana. Käsittelyssä sivutaan myös suomalais-ruotsalaisia suunnitelmia Ahvenanmaan yhteisestä ilmavalvonnasta talvisodan edellä sekä Ahvenanmaan miehitysjoukkojen kokoonpanoa sotavuosien aikana.

Ahvenanmaan ilmavalvonnan ideointia

Ilmavalvonnan valtakunnallisten suunnitelmien laatiminen käynnistyi tammikuussa 1930, jolloin Suomen eteläisimmät osat jaettiin kolmeen ilmavalvonta-alueeseen. Ahvenanmaata ei vielä tuolloin otettu suunnittelussa huomioon, mutta Ahvenanmaan kysymys nousi esiin saman vuoden maaliskuussa, jolloin Yleisesikunta määrätti Ahvenanmaan välittömän ilmavaaran vyöhykkeen läntiseksi päätepisteeksi. Ilmavalvonta-alueet muuttuivat ilmatorjuntapiireiksi huhtikuussa 1931, jonka jälkeen Meripuolustuksen esikunta määrättiin ilmavalvonnan valmisteluvastuuseen Ahvenanmaalla. Ahvenanmaata ei sisällytetty näihin ensimmäisiin ilmavalvonta-alueisiin eikä ilmatorjuntapiireihin, mutta Ahvenanmaan asema mahdollisena ilmahyökkäyskohteena tunnistettiin.

Uusi koko valtakunnan kattava seitsemän ilmatorjuntapiirin jako astui voimaan kesäkuussa 1937, jonka myötä ilmatorjuntapiirit siirtyivät ilmavoimien komentajan, kenraalimajuri Jarl Lundqvistin johtoon. Ilmatorjunta ja siihen kuuluva ilmavalvonta yhdistettiin Ilmavoimiin. Maarianhaminaan suunniteltu III luokan ilmatorjunta-aluekeskus kuului Ilmatorjuntapiiriin 1. Siinä missä I ja II luokan ilmatorjunta-aluekeskuksille suunniteltiin ilmapuolustuksen torjunnanjohtamistehtäviä, oli alimman kategorian III luokan ilmatorjunta-aluekeskus tarkoitettu vain ilmavalvontatehtäviin. Maarianhaminan ilmatorjunta-aluekeskuksen paikkaa suunniteltiin syksyllä 1937, mutta ilmavartio-asemien määrä ja sijoitus oli täysin avoinna. Samalla tapaa kuin ilmavalvonnan ulottamista koko valtakunnan alueelle, Maarianhaminan ilmatorjunta-alueen perustamistarvetta selittää Neuvostoliiton ilmavoimien nopea kehitys ja toimintasäteen kasvu 1930-luvulla.

Lounais-Suomi ja Ahvenanmaa arvioitiin saaristonsa vuoksi ilmavalvonnalle edulliseksi alueeksi. Todennäköisimpiä pommituskohteita – Turkua ja Maarianhaminaa – ympäröi syvä,

ilmavalvonnalle suotuisa saaristovyöhyke. Ahvenanmaan ja Turun saaristot muodostivat käytännössä läpäisemättömän ilmavalvontavyöhykkeen myös Pohjanlahden suuntaan. Saaristomeren tärkeyttä korosti Pohjanlahden rannikon epäedullisuus ilmavalvonnalle aina Vaasan korkeudelle saakka, sillä alueen saaristovyöhyke oli kapea tai miltei olematon.

Suomen ja Ruotsin välistä ilmavalvontayhteistoimintaa Ahvenanmaalla valmisteltiin osana muuta ilmavalvontayhteistoimintaa vuosina 1938–1939. Ahvenanmaan ilmavalvonnan suunniteltiin jakautuvan viideksi ilmapuolustusalueeksi, joista ruotsalaiset miehittäisivät Hammarlandin ilmapuolustusalueen ja suomalaiset Maarianhaminan, Sottungan, Godbyn ja Getan ilmapuolustusalueet. Ruotsalaisen yhteysupseerin suunniteltiin toimivan Maarianhaminan ja Godbyn ilmapuolustusaluekeskuksissa ja suomalaisen yhteysupseerin Hammarlandin ilmapuolustusaluekeskuksessa. Ilmavalvonnan varustaminen ja viestiyhteyksien valmistelu oli suomalaisten vastuulla. Valmistelut olivat varsin pitkällä huhtikuussa 1939, jolloin Suomen ja Ruotsin välinen koordinaatiosuunnitelma hyväksyttiin, mutta valmistelut kariutuivat Neuvostoliiton vastustukseen. Ruotsi vetäytyi hankkeesta.

Suomessa ilmavalvonnan suunnitelmat muuttuivat kesäkuussa 1939, kun alkuvuodesta lakkautettujen ilmatorjuntapiirien ja ilmatorjunta-alueiden sijaan muodostettiin ilmapuolustusalueita. Niiden johtamispaikkoina toimivat ilmapuolustusaluekeskukset ja useampia ilmapuolustusalueita johtavat johtoilmapuolustusaluekeskukset. Maarianhaminaan suunniteltiin II luokan ilmapuolustusaluekeskusta, mikä osoittaa Ahvenanmaan kohonnutta merkitystä, sillä uudessa neliluokkaisessa jaottelussa Maarianhamina nousi toiseksi korkeimpaan kategoriaan. Kun III luokan ilmatorjunta-aluekeskuksen henkilömäärävahvuus oli ollut 19 henkilö, oli II luokan ilmapuolustusaluekeskuksen määrävahvuus 76 henkilöä. Maarianhaminan ilmapuolustusalue oli Turun johtoilmapuolustusaluekeskuksen johdossa.

Ylimääräiset harjoitukset

Ilmavalvonnan valmistelutyöt eivät päässeet Ahvenanmaalla vauhtiin alkusyksyn 1939 aikana, koska perustamistehtävissä perustajaksi oli merkitty epämääräisesti ”*Ahvenanmaa*”. Perustamistehtävien tulkinnanvaraisuuden vuoksi kukaan ei ottanut vastuulleen valmistelutöiden johtamista. Merivartiolaitoksen laatima Ahvenanmaan ilmavalvontasuunnitelma valmistui vasta lokakuun 16. päivänä. Maarianhaminan ilmapuolustusaluetta johti Ingbyssä sijainnut ilmapuolustusaluekeskus. Toista, uutta ilmapuolustusaluetta Saaristomeren suunnalla johti Sottungan ilmapuolustusaluekeskus.

Ahvenanmaalla ilmavalvonnan perustamista hankaloittivat ulkopoliittiset syyt ja paikallisen väestön mieliala. Väestö suhtautui ilmavalvontaan epäluuloisesti. Tämän vuoksi ilmavalvonnan toimeenpanoa ei katsottu mahdolliseksi syksyn 1939 ylimääräisten harjoitusten aikana. Turusta saapuneet ja paikalliset reserviläiset joutuivat toteuttamaan valmistelut ja järjestämään koulutuksen salassa paikalliselta väestöltä. Lokakuun aikana koulutettiin noin 150 vapaaehtoista ilmavalvontatehtäviin. Lokakuun aikana Turusta toimitettiin ilmavartioaseman kalustolaatikoita, mutta ne maalattiin väestönsuojelujärjestön tunnuksin ja niiden sisältö vaihdettiin. Ainoastaan viestivälineet otettiin käyttöön alkuperäisessä, Puolustusministeriön tunnuksella sisältäneessä muodossa. Väestönsuojelujärjestöä kohtaan paikallisen väestön asennoituminen oli suopeampaa, joten sen nimissä voitiin toteuttaa maltillisia valmistelutöitä.

Kotiseudun ilmatorjuntakomentajan antama suullinen käsky Ahvenanmaan ilmavalvontaverkon toimeenpanosta marraskuun 11. päivänä 1939 vauhditti valmistelutöitä. Sottungan ilmapuolustusaluekeskus aloitti toimintansa, ja marraskuun puoleenväliin mennessä miehitettiin muutamia yhdistettyä meri- ja ilmavartioasemia. Toimintaa vaikeuttivat henkilöstöpula ja sääolosuhteille alttiit viestiyhteydet. Turun johtoilmapuolustusaluekeskus tiedusteli marraskuun 21. päivänä, voiko Ahvenanmaan ilmavalvonnan valmistelutöitä laajentaa ilman pelkoa ulkopoliittisista seurauksista. Ilmapuolustuksen esikunta arvioi, että ensimmäiset harjoitukset oli mahdollista pitää joulukuun alussa. Ilmapuolustuksen johto halusi varmistaa, etteivät ulkopoliittiset syyt olleet esteenä ilmavalvontaverkon miehittämiselle. Ilmavartioasemien jatkuva miehittäminen ei ollut mielialan vuoksi mahdollista vielä marraskuun 29. päivänäkään.

Ilmapuolustuksen esikunta antoi luvan miehittää Ahvenanmaan ilmavalvontaverkon, kun sotatoimet olivat käynnistyneet. Koska Ahvenanmaalla ei ollut suojeluskuntalaisia eikä lottia, ilmavalvontaverkko oli miehittävää vähäisillä reserviläisillä ja vapaaehtoisilla. Käytännössä kaikki valmistelutoimenpiteet, jotka oli kyetty salassa toteuttamaan, olivat valmiina, mutta valmius oli kalustopuutteiden ja alhaisen koulutustason vuoksi heikko.

Ahvenanmaan miehitysjoukot Talvisodassa

Rannikkojen puolustuksesta vastasivat rannikkolohkot, jotka ottivat tehtävänsä vastaan syksyn 1939 ylimääräisten harjoitusten käynnistyttyä. Ahvenanmaalle tätä sotilaallista johtosuhdetta ei vielä tällöin ulotettu, vaan Ahvenanmaalla toimi Merivartiolaitoksen johtama

vahvennettu Ahvenanmaan piiri. Ahvenanmaan lohko perustettiin joulukuun 2. päivänä 1939. Sen perustamiseen liittyi samanlaista herkkyyttä kuin ilmavalvonnan kohdalla.

Ahvenanmaalle suunnitellun ylipäällikön alaisen ja kenraalimajuri Edvard Hanellin komentaman erillisosaston päävoimat sidottiin talvisodan syttymispäivänä Hangon suunnalle. Osastosta ainoastaan Polkupyöräpataljoona 8 jäi Ahvenanmaan miehitysjoukkoihin. Päämaja antoi joulukuun 1. päivänä käskyn Polkupyöräpataljoonan 8, 3. Erillisen Polkupyöräkomppanian, 2. Erillisen Konekiväärikomppanian ja Ahvenanmaan lohkon joukkojen siirtämisestä Ahvenanmaalle seuraavana yönä. Joukot asetettiin Lounais-Suomen meripuolustuksen komentajan, kommodori Svante Sundmanin johtoon. Hän luovutti Ahvenanmaan puolustusjoukkojen komentajan tehtävät everstiluutnantti Lennart Hanneliukselle joulukuun 17. päivänä. Ahvenanmaan lohkolle perustettiin viisi rannikkopatteria: Signilskäriin, Hammaruddaan, Herröön, Nyhamniin ja Kökariin. Ahvenanmaan miehitysjoukkoja heikennettiin tuntuvasti talvisodan loppuvaiheessa, sillä niin 3. Erillinen Polkupyöräkomppania, 2. Erillinen Konekiväärikomppania kuin Polkupyöräpataljoona 8 siirrettiin helmikuun lopun ja maaliskuun 10. päivän välisenä aikana Ahvenanmaalta Kaakkois-Suomen pääoperaatiosuunnalle.

Ahvenanmaan ilmavalvonnan perustaminen

Maarianhaminan ilmapuolustusaluekeskus miehitettiin talvisodan sytyttyä marraskuun 30. päivänä 1939. Ahvenanmaan ilmapuolustusupseeri, luutnantti Jarl Jarkka arvioi Ahvenanmaan ilmavalvonnan olleen joulukuun 1. päivänä auttavasti toimintakykyinen. Joulukuun aikana henkilöstö täydentyi, joukkoja koulutettiin ja uusia viestiyhteyksiä rakennettiin. Väestönsuojelujärjestön alaisten miesten käyttö ilmavalvontatehtävissä osoittautui ongelmalliseksi, koska järjestöllä oli päätösvalta henkilöstönsä suhteen. Ilmavalvonnan järjestelyt ja johtosuhteet vakiintuivat Ahvenanmaalla vasta joulukuun lopulla. Maarianhaminan ilmapuolustusaluekeskus oli ilmapuolustuksen keskus. Sottungan ilmapuolustusaluekeskuksesta muotoutui lähinnä ilmavalvontaviestityksen keskus. Ilmavalvonnan viestityskielenä Ahvenanmaalla oli ruotsi

Joulukuussa Ahvenanmaalla perustettiin *Ålands Hemvärn* -järjestö, jonka alaisuuteen Ahvenanmaan ilmapuolustusupseeri pyrki ilmavalvonnan siirtämään. Jarkka aloitti värväyksen tammikuun lopulla, ja hallinnolliseksi yksiköksi muodostui *Ålands Hemvärn* -järjestön ilmavalvontakomppania (*Lb.Kompp./ÅH*). Sen toiminta käynnistyi helmikuun puolivälissä 1940, jolloin ilmavalvontakomppania alistettiin Maarianhaminan

ilmapuolustusaluekeskukselle. Maarianhaminan ilmapuolustusaluekeskus muutettiin helmikuussa II luokasta IV luokkaan, koska resurssit olivat vähäiset ja lentotoiminta Ahvenanmaalla oli osoittautunut arvioitua vähäisemmäksi. Maaliskuun alussa ilmavalvontakomppanian miehiä oli siirrettävä miehistöpulasta kärsiviin *Ålands Hemvärn* -järjestön jalkaväkijoukkoihin. Samanaikaisesti *Ålands Hemvärn* -järjestö alkoi varata naisia ilmavalvontatehtäviin. Naistähystäjien koulutus alkoi talvisodan aikana, mutta ilmavartioasemille naisia sijoitettiin vasta sodan päätyttyä.

Talvisodan aikana Suomen ja Ruosin ilmavalvontayhteistyö keskittyi Tukholman ja Turun väliseen kaukoviestitykseen. Turun johtoilmapuolustusaluekeskus oli yhteydessä Maarianhaminan ilmapuolustusaluekeskukseen, ja Ahvenanmaa osoittautui hyötyvän eniten Ruotsin ilmavalvonnan välittämistä tiedoista. Neuvostoliiton ilmavoimia koskevia viestejä Maarianhaminan ilmapuolustusaluekeskus vastaanotti Tukholmasta vasta maaliskuussa. Ahvenanmaalta ilmatilannetiedot välitettiin tarvittaessa Turun kautta Tukholmaan.

Välirauha

Ahvenanmaan puolustusta vahvistettiin Moskovan rauhan jälkeisessä epävarmassa tilanteessa. Ahvenanmaan lohko jatkoi toimintaansa ja sitä vahvennettiin Polkupyöräpataljoonalla 8 maaliskuun 24. päivänä 1940. Voima kasvoi vielä merkittävämmiin huhtikuun kuluessa, kun Ahvenanmaalle keskitettiin Jalkaväkirykmentti 9 ja Raskas Patteristo 1. Ahvenanmaalla olevista joukoista muodostettiin huhtikuun 24. päivänä ylipäällikön alainen Ahvenanmaan Ryhmä, jonka komentajaksi määrättiin Ahvenanmaan puolustuksen komentajaksi nimetty kenraaliluutnantti Hugo Österman.

Ahvenanmaan ilmavalvontaa ei lakkautettu ilmavalvonnan kotiuttamistoimenpiteistä huolimatta huhtikuussa 1940, sillä ilmavalvontaverkko pidettiin miehitettynä osana Hangon miehitysaluetta ympäröivän, Saaristomeren ja Ahvenanmeren ilmatilan valvontaa. Päämaja kuitenkin arvioi, että Ahvenanmaan ilmavalvonnan erottaminen suoraan Ahvenanmaan puolustuksen komentajan johtoon oli välttämätöntä yhteistoiminnan tiivistämiseksi. Johtosuhteet Turun johtoilmapuolustusaluekeskukseen katkaistiin, kun Maarianhaminan ja Sottungan ilmapuolustusalueet siirtyivät Östermanin johtoon toukokuun 26. päivänä. Ilmavalvonta Ahvenanmaalla lopetettiin kesäkuun 4. päivänä 1940. Toiminta päättyi kokonaan kesäkuun 19. päivänä, kun Maarianhaminan ilmapuolustusaluekeskus lakkautettiin. Ahvenanmaan linnoittamista jatkettiin keskikesään 1940 asti, mutta tämän

jälkeen työt keskeytettiin Neuvostoliiton vaatimuksesta. Suomalaisjoukot vedettiin pois Ahvenanmaalta ja rakennetut linnoitteet tuhottiin.

Syksyllä 1940 valmistuneisiin ilmavalvontasuunnitelmiin Ahvenanmaa ei enää lukeutunut. Joko tälle ei nähty tarvetta, aihe oli ulkopoliittisesti herkkä tai Ahvenanmaan ilmavalvonta tulkittiin erotetuksi valtakunnallisesta ilmavalvontaverkosta. Valmistelutöiden piiriin ei kuulunut yhtään Ahvenanmaalla olevaa ilmavalvonta-asemaa tai ilmavalvonta-aluekeskusta, jotka olivat korvanneet kesällä 1940 ilmapuolustusaluekeskukset.

Ahvenanmaan ilmavalvonta ja miehitysjoukot jatkosodassa

Jatkosodan kynnyksellä Ahvenanmaalle perustettiin kuitenkin Ingbyn ilmavalvonta-aluekeskus ahvenanmaalaisista reserviläisistä muodostetun Toimituskomppanian toimenpitein operaation Kilpurjehdus aattopäivänä 21. kesäkuuta 1941. Tämä tapahtui Ilmavoimien esikunnan siitä tietämättä tai ainakaan siihen huomiota kiinnittämättä. **[Vaihto]** 7. Rannikkoprikaati, Jalkaväkirykmentti 14 ja Kevyt Patteristo 14 toimivat Ahvenanmaan miehitysjoukkoina kesäkuun 22. päivänä toimeenpannussa operaatiossa. Jalkaväkirykmentin 14 pääosat siirrettiin pois Ahvenanmaalta jo heinäkuun alkupuolella. Niin ikään Kevyt Patteristo 14 ja Ahvenanmaalle jäänyt Jalkaväkirykmentin 14 kolmas pataljoona siirrettiin pois Ahvenanmaalta pois jatkosodan hyökkäysvaiheen aikana siten, että marraskuun lopulla Ahvenanmaan puolustus jäi 7. Rannikkoprikaatin vastuulle. Ingbyn ilmavalvonta-alue oli 7. Rannikkoprikaatin johdossa. Jatkosodan vuosina Ahvenanmaan alueelle rakennettiin seitsemän varsinaista rannikkopatteria: Björköriin, Herröön, Nyhamniin, Hammaruddaan, Tellholmiin ja Signilskäriin.

Ingbyn ilmavalvonta-alueen henkilöstö oli ilmavalvonta-aluekeskuksen henkilöstöä lukuun ottamatta paikallisesti koottuja vapaaehtoisia miehiä ja naisia. Vapaaehtoiset naiset liittyivät perustettuun "*Ålands lottadistrikt*" -järjestöön. Ilmavalvonnan järjestely perustui pitkälti talvisodan aikaisiin rakenteisiin. Myös viestitys toteutettiin talvisodan aikana käytetyllä tavalla, koska henkilöstöllä ei ollut muuta koulutusta.

Ingbyn ilmavalvonta-aluekeskuksen toimintakertomuksen perusteella sillä oli kaukoviestitysvelvollisuus Turun ilmavalvonta-aluekeskukselle. Se oli merkitty niin ikään Turun ilmavalvonta-aluekeskuksen kaukoviestityskaavioon. Koska Ahvenanmaa ei kuulunut alueelliseen ilmavalvontaverkkoon, ei sen asemaa käsitelty osana valmistelua

ilmatorjuntapiiriuudistusta heinäkuussa 1941. Kaikesta päätellen vaikuttaa siltä, että Ingbyn ilmavalvonta-alue ei suoranaisesti liittynyt alueelliseen ilmavalvontaverkkoon.

Tehtävässään aloittanut merivoimien ilmatorjuntakomentaja esitti joulukuun 17. päivänä 1941, että Merivoimien roolia ilmatorjunnan ja ilmavalvonnan johtoportaan laajennettaisiin. Ilmavoimien esikunta näki Merivoimien rinnastamisen sotatoimiyhtymää vastaavaksi ilmatorjunnan johtoportaan tarkoitusmukaiseksi. Päämaja käski tammikuun 27. päivänä 1942 merivoimien komentajan johtamaan ilmavalvontaa Suomen etelä- ja lounaisrannikolla. Merivoimien ilmatorjuntakomentaja kävikin neuvotteluja Ahvenanmaan ilmavalvonnasta Kotijoukkojen ilmatorjuntakomentajan kanssa tammikuun kuluessa.

Lounais-Suomessa olevan Ilmatorjuntapiirin 2 ilmavalvonta-alueet luovutettiin merivoimien ilmatorjuntakomentajalle helmikuun 28. päivänä, ja Ilmatorjuntapiiri 2 lopetti toimintansa maaliskuun 2. päivänä 1942. Merivoimien ilmatorjuntakomentaja alisti Turun, Porin ja Salon ilmavalvonta-alueet laivaston ilmatorjuntakomentajalle. Myös Ingbyn ilmavalvonta-alue oli "*aselajisuhteessa*" laivaston ilmatorjuntakomentajan johdossa. Ahvenanmaa huomioitiin ilmavalvonnan johtosuhteita määritettäessä, mutta ratkaisussa näkyi edelleen Ingbyn ilmavalvonta-alueen erityisasema 7. Rannikkoprikaatin johdossa olevana joukkona. Merivoimien uudelleenjärjestelyn myötä Lounais-Suomen ilmavalvonta-alueet asetettiin huhtikuun 9. päivästä 1942 alkaen Saaristomeren Rannikkoprikaatin johtoon.

Ahvenanmaan liittyminen alueelliseen ilmavalvontaverkkoon muodosti erikoisen tapahtumaketjun. Ilmavoimien esikunnan vastaanottamisissa ja lähettämässä asiakirjoissa ensimmäiset maininnat siitä esiintyvät vasta maalisi- ja huhtikuussa 1942. Merivoimien ilmatorjuntakomentaja ilmoitti huhtikuun 28. päivänä, että Ahvenanmaalle oli perustettu Ingbyn ilmavalvonta-aluekeskus. Hän pyysi toimenpiteelle vahvistusta ja ilmavalvonta-aluekeskuksen alistamista Merivoimille. Luvat myönnettiin. Marginaalimerkintöjen perusteella voi päätellä, että Ilmavoimien esikunnassa ei ollut ennen ilmoitusta tietoa sen toiminnasta. Kuvaa vahvistavat Ilmavoimien esikunta kirjaukset siitä, että Ingbyn ilmavalvonta-aluekeskus oli "*perustettu sodan aikana*".

Ilmavoimien esikunta julkaisi ilmavalvonnan johtoportaille tiedon Ingbyn ilmavalvonta-alueen perustamisesta ja sen alistamisesta Merivoimille huhtikuun 30. päivänä 1942. Todennäköisimpiä syitä Ahvenanmaan ilmavalvonnan epämääräiseen asemaan olivat epäselvyydet ilmavalvonnan johtosuhteista jatkosodan edellä, hyökkäysryhmytykseen

siirryttäessä ilmenneet tietokatkokset sekä välirauhan aikana tehty päätös alistussuhteesta Ahvenanmaan puolustuksen komentajalle. Ahvenanmaan suunta ei näyttäytynyt hyökkäysvaiheen aikana eikä asemasotavaiheen alussa sellaisena painopistesuuntana, johon olisi ollut tarve keskittää erityistä huomiota ilmavalvontaa suunniteltaessa.

Ingbyn ilmavalvonta-alue muuttui 3. Ilmavalvontakomppaniaksi joulukuun 10. päivänä 1942. Se oli merivoimien komentajan alaisuudessa toimivan Ilmavalvontapataljoonan 1 johdossa. 3. Ilmavalvontakomppania alistettiin taktisesti Turussa sijaitsevalle 4. Ilmavalvontakomppanialle maaliskuun 9. päivänä 1944. Tämä alleviivasi entistä voimakkaammin Turun suuntaan tehdyn yhteistoiminnan tärkeyttä.

3. Ilmavalvontakomppanian sotapäiväkirja osoittaa havainnollisesti sen lisääntyneen lentoaktiivisuuden vuonna 1943 ja keväällä 1944, jonka niin saksalaiset kuin neuvostoliittolaiset tiedustelulennot aiheuttivat. Saaristomeren Rannikkoprikaatin tehtävänä vuonna 1944 oli suojata Ahvenanmaan alue miltä suunnalta tahansa tulevia hyökkäyksiä vastaan, sillä Suomen irtautumistunnustelut Saksan rinnalta merkitsivät mahdollista saksalaisuhkaa Ahvenanmaata kohtaan. Ahvenanmaalle keskitettiin Jääkäripataljoona 6 maaliskuun 27. päivänä 1944, mutta se oli siirrettävä pois Ahvenanmaalta kesäkuun 10. päivänä puna-armeijan Karjalankannaksella käynnistyneen suurhyökkäyksen vuoksi. Tätä vajetta täydennettiin perustamalla uudelleen palvelukseen kutsutuista vanhemman ikäluokan miehistä Rannikkopataljoona 17 heinäkuussa 1944. Ahvenanmaan miehitystä vahvennettiin vielä Erillisellä Pataljoonalla 9 elokuun 19. päivänä, kun puna-armeijan hyökkäykset olivat jo kulminoituneet, ja välirauhan sopimuksen solmimisen jälkeen Rannikkopataljoonalla 4 syyskuun 23. päivänä 1944. Saaristomeren Rannikkoprikaatin tärkeimmäksi tehtäväksi muodostui mahdollisen saksalaishyökkäyksen torjuminen.

3. Ilmavalvontakomppanian toiminta jatkui vielä jatkosodan päätyttyä, mutta toimintaa kevennettiin syksyn aikana 1944 portaittain. Viestittäminen 3. ilmavalvontakomppaniassa päättyi marraskuun 15. päivänä. Purkutoimenpiteet saatiin päätökseen marraskuun 21. päivään mennessä, jolloin 3. Ilmavalvontakomppanian toiminta loppui. Lakkauttamistoimenpiteet olivat ajallisesti yhtenevät kenttäarmeijan kotiuttamisaikataulun kanssa. Ilmavalvonta oli ongelmista huolimatta läsnä Ahvenanmaalla läpi sotavuosien.

Lähteet:

Auvinen, Visa–Pohjanvirta, Yrjö–Rönkkönen, Teuvo–Lappalainen, Niilo–Kesseli, Pasi: Sotatoimet merellä ja rannikolla. Teoksessa *Jatkosodan historia 6*, WSOY, Porvoo, 1994.

Enqvist, Ove: Kellä saaret ja selät on hallussaan... Rannikkopuolustuksen aluekysymykset autonomisessa ja itsenäisessä Suomessa (diss.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2007.

Kansallisarkiston aineistot (KA).

Kiljanen, Kalervo–Pohjanvirta, Yrjö: Meripuolustus. Teoksessa *Talvisodan historia 4*, WSOY, Porvoo, 1991.

Pajunen, Jussi: *Ilmatähystyspalveluksesta alueelliseen ilmavalvontaan – Suomen ilmavalvonnan kehittäminen 1930–1942* (diss.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Tampere, 2017.

Peitsara, Perttu: *”Koneita idässä – Lentosuunta länteen...” Ilmapuolustuksen viestitoiminnan ja ilmavalvonnan historia osa 1, vuodet 1918–1940*, omakustanne, Leppävesi, 2016.

Peitsara, Perttu: *”Koneita idässä – Lentosuunta länteen...” Ilmapuolustuksen viestitoiminnan ja ilmavalvonnan historia osa II:1, Väli rauhan vuodet 1940–1941 ja II:2 Sotavuodet 1941–1942*, omakustanne, Leppävesi, 2016.